

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת חיי שרה

אבי יתומים ודיין אלמנות

ה' הוא "איש מלחמה", ויחד עם זה הוא "אבי יתומים ודיין אלמנות" ומקשיב להם ורגיש לרגישויות ולקשיים שלהם

כאן למטה אנחנו בשעת מלחמה, וגם ה' למעלה בשעת מלחמה, ואנחנו מקווים ומתפללים שה' "ילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו, וילבש בגדי נקם תלבושת... ישלם חמה לצריו גמול לאיביו". כיוון שהזמן הוא זמן מלחמה, נקדיש בעזרת ה' את השבועות הקרובים להתבונן בענייני מלחמה.

הדברים שנכתבים כאן השבוע, נאמרו לאחת מאלמנות המלחמה בזמן השבעה. יהיו הדברים לזכותה ולזכות משפחתה, ולזכות כל היתומים והאלמנות.

גם תוך כדי המלחמה ה' הוא "אבי יתומים ודיין אלמנות"

"יקום אלקים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו, כהנדף עשן תנדף כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים, וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה... אבי יתומים ודיין אלמנות, אלקים במעון קדשו" (תהלים סח).

כאשר ה' קם ונלחם, כל האויבים נידפים כמו עשן ונסים ואובדים, והצדיקים שמחים ועולזים ורוצים לראות כמה שיותר איך כל הרשעים נמוגים ונמסים כמו דונג מפני אש.

אמנם במלחמה יש יתומים ואלמנות, ויחד עם זה שה' נלחם ברשעים, הוא גם "אבי יתומים ודיין אלמנות". היה אפשר לחשוב ששעת מלחמה היא לא שעת רחמים, ואין בה פנאי לעסוק ברחמים, אבל אצל ה' אין זה כך. אלא תוך כדי המלחמה, ותוך כדי הדין הקשה על האויבים, ה' הוא גם "אבי יתומים ודיין אלמנות". אף על פי שה' הוא למעלה, במעון קדשו, הוא יורד משם להשגיח ולרחם על היתומים והאלמנות (ראה מצודת דוד על המקום).

גם עלינו לרחם על יתומים ואלמנות גם תוך כדי המלחמה

בפרשת משפטים כתוב "כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אתו, כי אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו, וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב, והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים".

היה אפשר לחשוב שבמלחמה עלינו להתמקד במלחמה, וזה לא הזמן לדבר על היחס הנכון ליתומים ואלמנות. אבל באמת דווקא בשעת המלחמה עלינו לרחם על יתומים ואלמנות, ועל ידי זה גם ה' ירחם על כולנו, ויעזור שלא יהיו יותר יתומים ואלמנות.

עלינו ללמוד מדרכיו של ה': כשם שבשעת המלחמה ה' ממיס את הרשעים כדונג מפני אש, והוא גם "אבי יתומים ודיין אלמנות", כך גם עלינו להילחם בכל הכח ולחתור לניצחון, ותוך כדי זה לא לשכוח את היתומים והאלמנות שהמלחמה יוצרת.

פירוש הביטוי 'דיין אלמנות'

הביטוי 'אבי יתומים' הוא ביטוי מובן: ליתום אין אבא, וה' אומר שהוא יהיה כאילו 'ממלא מקום' האבא, וידאג ליתום כמו שאבא דואג לבנו. לפי זה לכאורה היה צריך להיות כך גם ביחס לאלמנה, שה' יהיה כאילו 'ממלא מקום' של בעלה, וידאג לה ויעזור לה כמו שבעל דואג לאשתו. אבל זה לא מה שהפסוק אומר. הפסוק אומר שה' הוא "אבי יתומים ודיין אלמנות". למה מה שהאלמנה זקוקה לו עכשיו זה שה' יהיה הדיין שלה?

אלמנה היא במצב רגיש, והיא צריכה שיהיו רגישים אליה, וה' אומר שהוא דן את מי שלא רגיש לכך. בכך ה' אומר לאלמנה שאם יש לה קושי הוא רגיש אל הקושי הזה, ולא מזלזל בו, ורוצה שהאלמנה תביע אותו. הרבה פעמים כאשר אדם מתלונן, אומרים לו "במקום להתלונן, תגיד תודה לה' על כך שאתה חי", וכדומה. ה' רוצה שהאלמנה לא תרגיש שאומרים לה כך, אלא כל פעם שיש לה קושי, היא תדע שה' רוצה שהיא תגיד אותו, ולא תימנע מלהביע רגשות כואבים וקשיים. בכך שה' דן את מי שלא רגיש כלפי האלמנה, הוא אומר שהוא רוצה שהאלמנה תביע את הקשיים שלה, ושהחברה לא תהיה אדישה לרגישויות שלה.

בדרך מליצה ניתן לומר שהמילים "אם ענה תענה אותו", פירושם אם אתה מתחיל לענות לקושי במקום להקשיב לו. הרבה פעמים, כאשר עונים לקושי, בעצם מסבירים למה הוא לא מספיק קושי. ה' לא רוצה שהאלמנה תחוש שכולם במלחמה, והקושי שלה כעת לא נחשב קושי, אלא רוצה שהאלמנה תחוש שה' מתעניין בקושי שלה ורגיש אליו, והוא מקשיב לקושי, ולא מנסה לענות ולהסביר למה זה לא כל כך קושי.

כשם ש'דיין אלמנות' פירושו שה' רגיש לצרכים ולקשיים של האלמנה, כך זה גם לגבי 'אבי יתומים'. ה' 'ממלא את מקום' האב, ולכן הוא אומר ליתום שכאשר יש לו צרכים הוא רוצה שהוא יבקש אותם ממנו. כשם שאבא לא רק אומר לבנו מה לעשות, אלא גם דואג לצרכים שלו, כך ה' רוצה שהיתום ירגיש שה' רוצה שהוא יבקש את הצרכים שלו ממנו.

בהמשך פרשת משפטים, בפרשת הלוואה לעני, כתוב "והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני". כאשר העני צועק על עוול שעשו לו, ה' שומע אותו כי הוא חנון. לעומת זאת בפרשת יתומים ואלמנות לא כתוב "ושמעתי כי חנון אני". את היתומים והאלמנות ה' לא שומע כי הוא חנון, אלא כי הוא "אבי יתומים ודיין אלמנות", והוא רוצה להיות כאילו 'ממלא המקום' של האבא והבעל.

ה' בוחר ורוצה להיות אבי יתומים ודיין אלמנות

ה' רוצה שהאלמנה תדע שהוא רגיש לקשיים שלה, ורוצה שהיא תביע אותם, ויחד עם זה ה' רוצה שהאלמנה תדע גם ש"ה' במעון קדשו", והוא בוחר ורוצה לרדת משם ולהיות "אבי יתומים ודיין אלמנות". כלומר ה' לא מקשיב ורגיש לצרכים של האלמנה כי זהו המקום הטבעי שלו כביכול, אלא להיפך, המקום הטבעי שלו הוא למעלה, ב"מעון קדשו", ומשם הוא בוחר ורוצה לרדת ולהתעסק דווקא עם הקשיים והרגישיות של האלמנה.

כאשר האלמנה יודעת גם שה' מתעניין בקשיים וברגישיות שלה, ורוצה שהיא לא תימנע מלהביע אותם, וגם יודעת שה' בוחר בזה, יותר מאשר להישאר למעלה, במעון קדשו - אז האלמנה מרגישה שה' כאילו בא וממלא את מקום בעלה.

אם כן, ה' מחליט שבמקום שמעון קדשו יהיה השמים, הוא עוזב את השמים, ובוחר לו מעון חדש: ה' מחליט שזה שהוא "אבי יתומים ודיין אלמנות" זה "מעון קדשו". ה' אומר לאלמנה שהוא בוחר לגור כביכול במקום שבו הוא רגיש לרגישויות שלה ולרגישויות של היתומים. זה הבית שלו, וזה מעון קדשו, ולא השמים.

כאשר איש ואשה מתחתנים וגרים בבית אחד, האשה חשה שבעלה בוחר לגור במקום שבו הוא רגיש לרגישויות שלה, והקשיים שלה חשובים לו. לכן בכך שה' בוחר שהרגישות לאלמנה וליתומים תהיה 'מעון קדשו', האלמנה מרגישה שה' כאילו ממלא את מקום בעלה.

עם ישראל כולו נקרא אלמנה, כמו שכתוב "היתה כאלמנה". יהי רצון שנזכה כולנו להיות "מעון קדשו" של הקדוש ברוך הוא.

שבת שלום ובשורות טובות בכל!

בית 'עוד יוסף חי'

